

משרד החנוך והתרבות - המחלקה לתרבות תורנית

ג ל י ו נ ו ת ל ע י ו ן ב פ ר ש ת ה ש ב ו ע
בעריכת נחמה ליבוביץ שנת תשס"ט וחמ"ט

פרק כ'
עשרת הדברות

יתרו (תשכ"ו)

א. שאלות כלליות בסדור הדברות ובמנינים.

(1) מקובלנו: חמש דברות ראשונות הם ענינים שבין אדם למקום ואילו חמש אחרונות הם מצוות שבין אדם לחברו.

התוכל למצוא הוכחה לכך גם בסגנון הדברות?

(2) כידוע יש דרכים שונות למנין עשרת הדברות: כגון: פילון האלכסנדרוני פוגת: 1. אנכי... על פני, 2. לא תעשה... ולשומרי מצוות, 3. לא תשא, ... חנוצרים חלושונים: 1. אנכי... ולשומרי מצוותי, 2. לא תשא 9. לא תחמוד בית רעך, 10. לא תחמד אשת...

בנו יעקב רואה בסגנון הדברות הוכחה לנכונות מנינו המקובל: 1. אנכי, 2. לא יהיה, 3. לא תשא, 4. זכור, 5. כבוד...

אא (א) מהי ההוכחה הלשונית?

א (ב) יש רואים במנינו של פילון האלכסנדרוני דבר שתקופתו ומקומו גרמו לו, כיצד?

(3) הרמב"ם סדרה נבוכים מאמר ב' פרק ל"א:

אולי כבר התבאר לך העילה בחזקת תורת חשבת... והיא שלישית (= געשרת הדברות) למציאות השם ומהקמת חשבויות, כי האזמרה מעבוד זולתו אמנם היא לישוב היחוד.

ומקשה עליו אברבנאל: איך אמר חרב כי מצות חשבת היא שלישית למציאות הא-ל, כי כפי סדר הדבורים היא רביעית לפי שהדבור הא' הוא אנכי, וחב' לא יהיה וחג' לא תשא? ואם תמנה כפי מנין המצוות הנה תהיה חמשים או ששית...

(א) הסבר כיצד אין דברי הרמב"ם סותרים למנין הדברות המקובל עלינו?

א(ב) הסבר את דברי אברבנאל האחרונים, כיצד זה נגיע לחמשים או ששית?

(4) יש אומרים, שסדור חמש הראשונים מן אנכי עד כבוד הוא בכוון הפוך מן הכוון שבו סודרו חמשת האחרונים מן לא תרצה עד לא תחמד.

אא הסבר, כיצד!

לא תחמוד בית רעך לא תחמוד אשת רעך ועבדו ואמתו ושרו וחמורו וכל אשר לרעך חסותו דב' ה' י"ח: ולא תחמוד אשת רעך (י"ט) ולא תתאוו בית רעך שדחו ועבדו ואמתו...

מכילתא דרשב"י:

"לא תחמוד" ולחלון (דב' ה') הוא אומר: "לא תתאוו", לחייב על האוה במני עצמה וחמדה בפני עצמה. מניין התאווה אדם - סופו לחמוד? שב' "לא תחמוד" - "לא תתאוו". מניין חמד אדם - סופו לגזול? שב' (סיכה ג' ב') "וחמוד שדות וגזלו". תאווה - בלב, וכן הוא אומר (דב' י"ב כ') "כי תאוו במשך לאכול בשר", וחמוד במעשה, וכן הוא אומר (דב' ז') "לא תחמוד כסף וזהב עליהם ולקחת לך".

הרמב"ם ספר המצוות

מצות לא תעשה רס"ח: הזהירנו מחשים כחשבתנו לעשות תחבולה, כדי לקנות מה שברשות זולתנו מאחינו והוא אומר "לא תחמוד בית רעך" ולשון מכילתא: "לא תחמוד" - יכול אפילו חומד בדבור? (= מבלי שיעשה מעשה) ת"ל: "לא תחמוד כסף וזהב עליהם ולקחת", מה לחלון עד שיעשה מעשה, אף כאן עד שיעשה מעשה.

הנה התבאר לך, כי זה הלאו הזהיר מהערים עד שנקח לעצמנו הדבר שאנחנו חומדים אותו מסון אחינו, ואפילו לקנותו ולתת בו דמים; הנה זה' כולו מי שיעשהו עובר על לא תחמוד.